

תוכן עניינים

5.....	הקדמה	
7.....	1. סקירת ספרות	
7.....	1.1 קבוצות מיעוט בישראל	
8.....	1.2 סדר היום התקשורתי	
9.....	1.3 מסגור בתקשורת הישראלית	
10.....	1.4 מיעוט ערבים בתקשורת הישראלית	
14.....	2. שיטות מחקר	
14.....	2.1 כלי המחקר	
15.....	2.2 שדה המחקר	
16.....	2.3 ניתוח הממצאים והליך המחקר	
17.....	3. ממצאי המחקר	
17.....	3.1 ייצוג איש הרפואה הערבי	
20.....	3.2 חשיפה והקשר של ייצוג	
22.....	3.3 ייצוג השיח על הקונפליקט הישראלי-ערבי בחברה	
26.....	4. דיון ומסקנות	
27.....	4.1 מסגור וחשיפה של דמות איש הרפואה הערבי	
28.....	4.2 שיח פוליטי כמעקב מציאות ערבית-ישראלית	
29.....	5. סיכום והמלצות למחקרי המשך	
29.....	5.1 תרומת המחקר	
29.....	5.2 מגבלות המחקר והצעות למחקרי המשך	
32.....	6. מקורות	
33.....	נספחים	
33.....	נספח א' – חומר המחקר האיכותני מהתקשורת הישראלית	
38.....	נספח ב' – חומר המחקר האיכותני בתקשורת הערבית	

הקדמה

חופש הביטוי והעיתונות הוא מאושיית המשטר הדמוקרטי ומדד לחוסנה של כל חברה חופשית. עקרונות מרכזיים כגון ייצוג רחב של דעות ועמדות, זכות הציבור לקבלת מידע אמין וביקורת על מעשי השלטון, יכולים למצוא עצמם בעימות עם מאפייני הזהות הלאומית של הרוב ועם תפיסת הביטחון של המדינה (אלבו, 2013, 9).

במדינת ישראל, המוגדרת כמדינה דמוקרטית, אמצעי התקשורת משמשים במה להבעת דעות ועמדות בנושאים מגוונים, לפיכך, דואגים לייצוג באופן שוויוני של קבוצות מיעוט (כפסי 1993). דהיינו, מדובר בתקשורת המאפשרת ייצוג לכל קבוצות המיעוט, אך בפועל זכות זו איננה מתממשת במלואה. תפקיד התקשורת הוא הענקת הזכות לכל אזרח להביע את דעתו ולהעלות לשיח יומי נושאים שטרם הועלו לסדר היום, אך המציאות הקיימת מציגה התנהלות שונה בה יש ניסיון למזער חשיפת נושאים שעלולים לעורר רעש בקרב הציבור.

התקשורת מהווה תפקיד מרכזי בייצוג המציאות החברתית – היא מייצרת סטראוטיפים שליליים, המחזקים את החשדנות ואי-האמון בקבוצות מיעוט, מציגה לקהל משמעויות ומייצרת תבנית חשובה הדוחקת את "האחר" לשוליים. אמצעי תקשורת ההמוניים מסייעים בידנו להבנות את תפיסותינו לגבי קונפליקטים פוליטיים, חברתיים וכלכליים (פירסט 2001). הם גם מעצבים ומבנים בשבילנו את ה"אחרים", שהם מכלול הפרטים המאכלסים את אותן הקבוצות הנמצאות בקונפליקט עמנו (שם).

הדימויים התקשורתיים ובעיקר החזותיים תופסים חלק נכבד מהדיון בהקשר של ייצוגי מיעוטים והם מאפשרים שימוש בסטראוטיפים וחיזוק דעות קדומות. נוסף על כך, כפי שנראה, אחת הבעיות העיקריות בעיצוב דימויים סטראוטיפיים היא ההכללה של בני אדם שונים תחת הגדרה מצומצמת יחידה: במקום לרומם את הגיוון האנושי האינסופי, טקסטים רבים נוטים למזער את השוני, וזאת במיוחד בהקשר של מיעוטים (קמה & פירסט 2015, 79). הדימויים הללו נושאים עימם אפשרות לפגיעה בקבוצות חברתיות מסוימות וביחידים כלשהם. סוגים מסוימים או דרכים מסוימות של ייצוג הינם מעליבים, פוגעים או "פוצעים".

לא ניתן להפריד בין ייצורם של סטראוטיפים וייחוסם לקבוצות חברתיות מסוימות לבין חלוקת כוח בלתי שוויונית: החזקים הם אלו האחראיים לייצורם של סטראוטיפים המיוחסים לחלשים (קמה & פירסט 2015, 107). החזקים הם לא רק אלו המעצבים את הסטראוטיפים, אלא הם גם אלו הקובעים את טווח הנורמליות בהלימה למערכת תפיסות העולם שלהם (שם). ההחלטה מי שייך לקבוצה החברתית המגדירה קבוצות חברתיות מסוימות כ"אחרות", שעליהן נכפים הסטראוטיפים, היא פונקציה של הכוח היחסי של הקבוצות.

1. סקירת ספרות

הפרק הבא יציג את המושגים המרכזיים עליהם מושתת המחקר במסגרת העבודה הנוכחית: תחילה יוצג הנושא של קבוצות מיעוט; שנית תוצג תיאוריית המסגור; שלישית יוצג הדיון סביב ייצוגם של חברי הסגל הרפואי הערבי ועל אופן מסגורם בתקשורת; לבסוף תוצג השערת המחקר בעבודה זו.

1.1 קבוצות מיעוט בישראל

קבוצת מיעוט היא קטגוריה חברתית שאיננה שייכת לקבוצת הרוב השולטת בחברה נתונה, ונתונה לקיפוח חברתי בשל מאפיינים חברתיים ותרבותיים. מיעוט חברתי לרוב כולל כל קבוצה אשר מופלית ביחס "לקבוצות רוב" בתחומים רבים ומשמעותיים כגון: מעמד חברתי, חינוך, תעסוקה רווח ועוצמה פוליטית. אפליה זו נובעת מיחס שונה מצד הקבוצה השלטת בחברה בה הם חיים, היכולה להתבסס על הבנתם של החברים בקבוצות מיעוט זאת משום שהם זוכים ליחס פחות טוב על אף הישגיהם בחברה, בצורה המגבילה את התקדמותם. בהקשר הסוציו-אקונומי, המונח מיעוט מתייחס לכפיפותן של קבוצות אתניות אשר נבדלות בשפה, לאום, דת ותרבות.

ייצוג שוויוני של קבוצות מיעוט מממש הלכה את חופש הביטוי, אחד מעקרונות הדמוקרטיה. תקשורת המאפשרת גישה למדיה ושכל קבוצות המיעוט בחברה זוכות בה לייצוג, מדגישה את הפלורליזם החברתי ונותנת לו לגיטימציה. בניגוד לכך, התקשורת הישראלית לא מאפשרת מתן במה הולם וראוי לקבוצת מיעוט גדולה במספרה כמו ערבים, כך שהשלכת החלטות כאלו מובילות לסכסוך בין שתי הקבוצות.

האוכלוסייה הערבית המהווה כ- 21 אחוזים מהאוכלוסייה הישראלית (נכון לשנת 2019) מוגדרת כקבוצת המיעוט הגדולה בישראל ונבדלת במאפיינים הלאומיים, אתניים, דתיים, תרבותיים ולשוניים. האזרח הערבי לא היה שותף לעיצוב המיתוסים והתודעה הקולקטיבית הישראלית, לא פעם הוא נתפס כ"זר", כמי שמנסה לגבש זיכרון קולקטיבי משלו המתחרה באתוס היהודי-ציוני ומאיים עליו (אלבוז 2013, 14). הרטוריקה והפרקטיקה התקשורתית הפכו את האזרח הערבי לאובייקט ולא לסובייקט פעיל, וככזה ניתן היה לדבר בשמו ולהציג את דמותו באופן כמעט סכמתי (שם).

במדינה דמוקרטית התקשורת מהווה כלי למימוש חופש הביטוי אשר מהווה אחד מזכויות היסוד שהפרט יכול לבטא את דעותיו ולהפיצם בכלי תקשורת ולהעלות נושאים שונים על סדר היום (Protess & McCombs, 1991). לכן, תקשורת ההמונים מהווה כלי מרכזי בכל משטר דמוקרטי.